

గ్రామీణ అభివృద్ధి

దేశాభివృద్ధి ప్యూహంలో గ్రామీణ అభివృద్ధి అత్యంత ప్రధానమైన అవిభాజ్యమైన అంశం. కూలినాల్చీపై పూర్తిగానో, పాక్షికంగానో ఆధారపడే గ్రామీణ ప్రజలు తమ శ్రమ శక్తిని ఇతరులకు అమ్ముకోకుండా ఇతరుల శ్రమ శక్తిని కొనకుండా స్వంత శ్రమతో జీవితం గడిపే శ్రామికులు వీరంతా గ్రామీణ పేదల క్రింద గుర్తించబడతారు. వీరితోపాటు సన్నకారు, చిన్నకారు రైతులు వ్యవసాయము తదితర వృత్తులపై ఆధారపడే వారు, కౌలుదారులు వీరంతా కూడా గ్రామీణ పేదల నిర్వచనము క్రింద వుంటారు. ఈ కుటుంబాలన్ని కలిసి సుమారు 15 నుండి 16 కోట్ల వరకు వున్నట్లు ఇటీవల అంకెలు ఋజువుచేస్తున్నవి. నిరుద్యోగులుగా దారిద్ర్య రేఖకు దిగువుగా నుండే వారిలో వీరు ప్రధానము. దేశాభివృద్ధి ప్యూహం, నిరుద్యోగము మరియు పేదరికమును పూర్తిగానో, పాక్షికంగానో తొలగించే లక్ష్యం కలిగి వుంటుంది. ఈ గ్రామీణ నిరుపేదలు గత స్వాతంత్ర్యానంతర సుదీర్ఘ కాలంలో నిర్లక్ష్యం చేయబడిన వారు. దేశాభివృద్ధికై సర్వస్వం వడ్డీ శ్రమించిన కష్టజీవులు. అభివృద్ధి ఫలితాలను దాదాపు నోచుకోలేదు. ఆధునీకరణ ఫలితంగా చేతి వృత్తులపై ఆధారపడే లక్షలాది శ్రామికులు ఉద్యోగాలు లేక దాదాపు నిరుద్యోగానికి నెట్టివేయబడ్డారు. వడ్డీ వ్యాపారస్తుల దయాదాక్షిణ్యాలపై ఆధారపడుతూ పూటకులేని దయనీయ స్థితికి వదిలివేయబడ్డారు. అందులోను ప్రాంతీయ విభేదాలు స్త్రీ, పురుషుల మధ్య ఆదాయ వ్యత్యాసాలు భయానక పరిస్థితిని కల్పిస్తున్నవి. ఉపాధి కొరకు వీరు వలసపోతున్నారు. బాల కార్మికుల శ్రమ సమాజాన్ని వెక్కిరిస్తూనే వున్నది. వారి శారీరక, మానసిక అభివృద్ధిని కుంటుపరుస్తున్నది. తమ భూముల నుండి తొలగించబడిన గిరిజన పేదలు ఇంకా భూస్వాములు, వడ్డీ వ్యాపారస్తుల కబంధహస్తాలలో వున్నారు. గిరిజన, హరిజన తదితర బడుగు వర్గాలుగా నున్న వారిపై సాంఘిక అత్యాచారాలు, అణచివేతలు కొనసాగుచున్నవి. ప్రత్యేకించి స్త్రీలు అమానుషమైన అత్యాచారాలకు గురిచేయబడి బలి అయిపోతున్నారు. వీరిలోని అత్యధికులు నిలువనీడలేక మురికివాడలలో తలదాచుకొంటున్నారు. ఇటువంటి నికృష్ట జీవన పరిస్థితులు వారి బ్రతుకులను చీకటి బ్రతుకులుగా మార్చినవి.

జాతీయ ఆదాయం తలసరి ఆదాయంలో పెరుగుదల కనిపించినప్పటికీ గ్రామీణ పేదల ఆదాయం తగ్గుతూనేవున్నది. దీనికి ముఖ్యకారణం వారి జన సంఖ్య పెరుగుతూ వుండడం మరియు జాతీయాదాయంలో వారి భాగం తగ్గుతూ వుండడం. అందుకే

జాతీయ అభివృద్ధి, గ్రామీణ అభివృద్ధి వ్యూహాన్ని మౌలికంగా సంస్కరించవలసిన అవసరం వుంది. ఇంకా గ్రామాలలో నివసించే ప్రజలలో 55 శాతం దారిద్ర్య రేఖకు దిగువుగా వుంటున్నారు. దారిద్ర్యరేఖకు దిగువుగా నున్న జనసంఖ్యలో వీరు 90 శాతం వరకు వున్నారు. విద్య, వైద్య మంచినీటి సరఫరా మరియు చౌకధాన్యాల సరఫరా సౌకర్యం ఏర్పాటులో పట్టణాలు మరియు గ్రామాల మధ్య వ్యత్యాసం పెరిగిపోతున్న వ్యవస్థా పూర్వకమైన ప్రణాళికా సంబంధమైన అంశాలను నిర్దుష్టంగా పేర్కొనడం అత్యవసరం.

1. భూసంస్కరణలు

గ్రామీణ పేదల ఆస్తిత్వాన్ని పెంచాలంటే భూసంస్కరణలు అత్యవసరం. భూమి జీవనాధారం కావడంతో పాటు సాంఘిక భద్రతను సమకూర్చుతుంది. ధనిక వర్గాలపై వారి అవసరాన్ని తగ్గిస్తూ 4 దశాబ్దాల భూసంస్కరణల ఫలితంగా సాగుదాయక భూమిలో 20 శాతం భూములుగా పంచబడ్డాయి. పాలక వర్గాల అయిష్టత వల్ల మిగులు పంపకం జరగడం లేదు. 2 కోట్ల ఎకరాల భూమి పంపకం చేస్తామన్న ప్రభుత్వ ప్రకటన విఫలమైనది. ఆస్తులు లేని శ్రామికులు తమ వేతనాలు, కూలీ గురించి బేరసారం చేయగలిగే శక్తి కోల్పోతున్నారు. తక్కువ కూలీకే తమ శ్రమ శక్తిని అమ్ముకుంటారు. కాబట్టి గ్రామీణ పేదలకు స్వంత ఆస్తి ఏర్పాట్లు చేయడం వారి బ్రతుకు పోరాటంలో ఎంతగానో తోడ్పడుతుంది.

2. జనాభా నియంత్రణ

జనాభాలో 2 శాతం పెరుగుదల ఆదాయాలను మరింత తగ్గిస్తున్నది. జీతభత్యాలు, ఉపాధి అవకాశాలు తక్కువగా నున్న గ్రామీణ పేదలలో ఈ పరిణామం స్పష్టంగా కనబడుచున్నది. జనాభా పెరుగుదల రేటును తగ్గించలేకపోవడానికి ప్రబల కారణం పేదరికం. ఆస్తి అంటూలేని పేదవాడికి వాని పిల్లలే ప్రధానమైన ఆస్తి. వారిపైన ఆధారపడి బ్రతకవచ్చుననే ఆశ ముఖ్యమైనది. అందులో అనారోగ్య కారణాల ఫలితంగా చాలా మరణాలు హెచ్చుగా వుండడం ఈ అవసరాన్ని మరింత పెంచుచున్నది. ప్రభుత్వ డిపార్ట్మెంటులు ఈ సందర్భంగా చేసే ప్రయత్నాలు పాక్షిక పరిష్కారాన్ని మాత్రమే చూపగల్గుచున్నవి. నిజమైన పరిష్కారం పేదల ఆస్తులు పెరగడం, విద్య, వైద్య, సాంఘిక చైతన్యం పెరగడం నిజమైన పరిష్కార మార్గం. ఇది జాతీయ కర్తవ్యం. ప్రభుత్వం, ప్రభుత్వేతర సంస్థలన్నింటి ఉమ్మడి కర్తవ్యం. జనాభా పెరుగుదల కారణంగా వున్న కొద్దిపాటి ఆస్తులు విభజించబడి తునకలై చౌకగా అమ్ముకోవడానికి దారితీస్తున్నది. వేతనాల కుదింపుకు కారణం అవుతున్నది. కాబట్టి గ్రామీణ పేదల భౌతిక, ఆధ్యాత్మిక స్థితిగతులను పెంపొందించడం ద్వారా జనాభా పెరుగుదలను అరికట్టడం ఏకైక శాస్త్రీయ మార్గం.

3. వ్యవసాయంపై పెట్టుబడి వెచ్చింపు

వ్యవసాయ విస్తరణ ద్వారానే గ్రామీణ కార్మికులకు ఉపాధి అవకాశాలు అందచేయగలుగుతాం. అధికంగా భూములను సాగులోకి తేవడం, నీటి వనరులు సమకూర్చడం అవసరం. అన్ని రకాల నీటి ప్రాజెక్టులను త్వరితంగా నిర్మించి పూర్తిచేయడం ద్వారా అధునిక వ్యవసాయాన్ని సాధించడం ఫలితంగా ఉపాధి సౌకర్యాలు పెంపొందడం, ఉత్పత్తి పెరగడం సాధ్యపడుచున్నది. తద్వారా గ్రామీణ కార్మికులు సాంఘిక చైతన్యం సంతృప్తికరంగా పెరుగుతుంది. గత దశాబ్దం నుండి గ్రామీణ అభివృద్ధి రంగంలో ముఖ్యంగా నీటి వనరులు తదితర ప్రాతిపదిక చట్ట నిర్మాణములు ప్రభుత్వ పెట్టుబడులు చాలావరకు తగ్గినవి. ఫలితంగా ఉత్పాదక శక్తి మరియు ఉత్పత్తి తగ్గుతున్నది. దీని ఫలితంగా గ్రామీణ పేదల ఆదాయం కూడా తగ్గి గ్రామీణ పేదరికం పెరుగుచున్నది. కాబట్టి ప్రభుత్వ రంగంలో వ్యవసాయంపై పెట్టుబడి హెచ్చించడం అత్యవసరం. అప్పుడే వ్యవసాయదారులు సొంతపెట్టుబడిని కూడా వెచ్చించి ఉత్పత్తి క్రమంలో పాల్గొంటారు. కార్మికులకు ఉపాధి లభిస్తుంది.

4. అసమాన గ్రామీణ అభివృద్ధి

అసమాన గ్రామీణ అభివృద్ధి కారణంగానే రాజకీయ, సాంఘిక వైరుధ్యాలు అభివృద్ధి చెందుచున్నాయి. ఈ సమస్యలకు కారణం ప్రభుత్వాలు అనుసరిస్తున్న విధానాలు. వెనుకబడిన ప్రాంతాల పట్ల ఆశ్రద్ధ, నిర్లక్ష్యం చూపడం వల్లనే క్రమానుగతంగా ఈ వ్యత్యాసాలు పెరిగి సమస్యలుగా రూపొందినవి. ఈ వ్యత్యాసాల కారణంగా పేదల దారిద్ర్యం మరింత పెచ్చుపెరిగింది. కూలీలకు ఉపాధిలేక జీతాలు పూర్తిగా తగ్గి పోవడం వలన వారు వెనుకబడిన ప్రాంతాలనుండి అభివృద్ధి చెందిన ప్రాంతాలకు వలస పోవలసి వస్తున్నది. దీని వలన పేదరికం మరింత పెరిగిపోతున్నది. బీహార్ నుండి పెద్ద ఎత్తున పంజాబ్ రాష్ట్రానికి వలసపోతున్న కార్మికుల ఉదాహరణ కనువిప్పుగా పనిచేయాలి. దేశవ్యాప్తంగా కనీసం ఒక కోటి వ్యవసాయ కార్మికులు తమ స్థానాలను వదిలి వలసపోతున్నారు. ఫలితంగా అనేక సాంఘిక, రాజకీయ జటిల సమస్యలలో చిక్కిపోతున్నారు. కాబట్టి కార్మికుల వేతనాలు పెరిగి ఉపాధి అవకాశాలు అభివృద్ధి చెంది పేదరికం తగ్గుతూపోవాలంటే ప్రాంతీయ అసమానతలను త్వరగా తగ్గించాలి. వెనుకబడిన ప్రాంతాల అభివృద్ధికై ప్రత్యేక కేటాయింపులు శ్రద్ధతో పూనికతో ప్రణాళికావేత్తలు, రాజకీయ నాయకులు కృత నిశ్చయంతో పాటుపడాలి.

5. గ్రామీణ పరిశ్రమలు

గ్రామీణ ప్రాంతాల అనువైన సాంకేతిక, శాస్త్రీయ యంత్రాలతో గ్రామీణ పరిశ్రమలను స్థాపించడం చాలా అవసరం. మానవ శ్రమ అధికంగా నుండి పెట్టుబడి కొరతలో నున్న గ్రామీణ పరిస్థితిని దృష్టియందుంచుకుంటూ పరిశ్రమల ఎంపిక

జరగాలి. గత ప్రణాళికా అనుభవాన్ని పరిశీలిస్తే రాష్ట్ర, కేంద్ర ప్రభుత్వాలు ఈ రంగంలోని బాధ్యతలను వదులుకున్నట్టు, వ్యవసాయాధార పరిశ్రమల ప్రాముఖ్యతను నిరాకరించినట్లు రుజువువుచున్నది. కొన్ని ప్రాంతాలలో మాత్రమే గ్రామీణ పరిశ్రమలు అభివృద్ధి జరిగింది. గ్రామీణ పరిశ్రమల ప్రాధాన్యత సర్వత్రా చెప్పబడుచున్నది. కాని ఆచరణలో కనబడడం లేదు. పొరుగు దేశమైన చైనా అనుభవం గ్రామీణ వ్యవసాయాధార పరిశ్రమల ప్రాధాన్యత గురించి నొక్కి వక్కాణిస్తున్నది. కోకొల్లలుగా లభించే మానవ శ్రమ ఆధారంగా నిర్మితమయ్యే పరిశ్రమలను స్థాపించడం తక్షణ కర్తవ్యం. దీని వలన ఉపాధి లభించడం, వలసలను నిరోధించడం, పట్టణాలపై భారాన్ని తగ్గించడం సుసాధ్యం అవుచున్నది. కాబట్టి ఇటువంటి పరిశ్రమలు నిర్మించడానికి ప్రోత్సాహాలుగా పనిచేసే ప్రాతిపదికలు నిర్మించబడాలి. అంటే విద్యుత్ సౌకర్యాలు, రవాణా సౌకర్యాలు, కార్మికులకు ట్రైనింగ్ సౌకర్యాలు, పరపతి, మార్కెటింగ్ సౌకర్యాలు ఏర్పాటుచేయబడాలి. ముఖ్యంగా వెనుకబడిన ప్రాంతాలలో ఈ పని ప్రాధాన్యతలతో చేయబడాలి. గ్రామాలలో సంపద బాగానే సృష్టించబడింది. కాని అది తిరిగి మళ్లించడం అదే జరిగివుంటే ప్రాతిపదిక అభివృద్ధి చట్రాన్ని నిర్మించడం గ్రామీణ పరిశ్రమల నిర్మాణం తప్పకుండా సాధ్యపడేది. ఇది జరగడం లేదు. దీనికి భిన్నంగా ఆస్తిపరులు తమ సంపదను అనుత్పాదక పరిశ్రమలపై చట్టా వ్యాపారంపై వెచ్చించడం జరుగుతుంది. అందుకే అసమానతలు పెరగడం దనికులు, పేదల మధ్య అగాధం పెరగడం కొనసాగుచున్నది.

6. పెరుగుచున్న అంతరం

ధనికులు, పేదల మధ్య పెరిగిపోతున్న అగాధం ముఖ్యంగా వెనుకబడిన ప్రాంతాలలో తీవ్రమైన పరిణామాలకు దారితీస్తున్నవి. అది మరింత ముదరకముందే రాజకీయ వేత్తలు కనులు తెరవవలసి వున్నది. గత ప్రణాళికల అనుభవం వెలుతురులో చూస్తే దేశ తలసరి ఆదాయంలో సగటున పెరిగిన ఒక శాతం పెరుగుదల గ్రామసీమలలో నామమాత్రమే. పెరిగిన ఆదాయం బీదల బ్రతుకుల్లో కనబడాలంటే బీదలకు ఆదాయాలు సంపాదించుకోవడానికి అవకాశాలు పెరగాలి. తద్వారా జీతభత్యాలు ఎక్కువగా సంపాదించుకోవడానికి అవకాశం వుంటుంది. లేనిచో పెరుగుతున్న దేశ ఆదాయం తానంతట తానే గ్రామీణ పేదలకు అందుబాటులోకి రాదు. అలా జరుగుతుందని ఆశించడం పొరపాటు అవుతుంది. నీటి వనరులను నిర్మిస్తూ వ్యవసాయంపై అధికపెట్టుబడులను ఆకర్షిస్తూ వ్యవసాయాన్ని విస్తృతం చేసినప్పుడే గ్రామీణ పేదల ఆర్థిక పరిస్థితి బాగుపడటానికి అవకాశాలు ఏర్పడతాయి. ఈ సత్యాన్ని గుర్తించి కూడా విస్మరించడం క్షంతవ్యం కాదు. కాబట్టి ఇప్పటి పరిస్థితుల్లో వ్యవసాయంలో సంపాదించబడిన ఆదాయాలు కొంతమంది ధనికులకు మాత్రమే పరిమితమైపోయినవి. వారు తమ ఆదాయాలను అనవసర అనుత్పాదక రంగాలలో వెచ్చిస్తూ విలాస జీవితాలు

గడుపుచూ సాంఘిక సమస్యలకు కారణభూతమవుచున్నారు. రెండవ వైపు గ్రామీణ పేదలు మరింతగా పేదలుగా మారుతూ ధనిక వర్గాలకు వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటు చర్యలకు పూనుకుంటున్నారు. కుల, మత ప్రాంతీయ విద్వేషాలు చెలరేగడము, హింసా రాజకీయాలకు దారితీయడం జరుగుచున్నవి. బాధ్యత కలవారు, ప్రభుత్వాలు ఈ పరిణామాలను చూస్తూ వాటి వెనుకగల కారణాన్ని గుర్తించక పోవడం కేవలం మన జాతి దురదృష్టం. కాబట్టి అభివృద్ధి క్రమాన్ని వేగిరం చేయడం అభివృద్ధి ఫలితాలు న్యాయంగా పంచడం తక్షణ కర్తవ్యంగా గుర్తించాలి.

7. సేవా రంగం

గ్రామీణ పేదల యొక్క అభివృద్ధికి అత్యవసరమైన సంక్షేమ కార్యక్రమాలు ఏమాత్రం అలక్ష్యం చేయరాదు. విద్య, ఆరోగ్యం, గృహ నిర్మాణం, పరిశుభ్రత, మంచి నీటి సరఫరా మొదలగు కార్యక్రమాలపై పెట్టుబడే పెట్టుబడులు ఏమాత్రం అవసరాలను తీర్చేవిగా లేవు. పెరుగుచున్న నాగరికతా నేపథ్యంలో గ్రామీణ పేదలు తమ వెనుకబాటు తనాన్ని బాగా గుర్తించి బాధ పడుచున్నారు. తమను రెండవ శ్రేణి పౌరులుగా మాత్రమే చూస్తున్నారని ఆందోళన చెందుచున్నారు. కేటాయించబడిన కొద్ది మొత్తం కూడా సక్రమంగా సాధకంగా వెచ్చించబడడం లేదు. అసలు ప్రభుత్వ పెట్టుబడుల విషయమే ఆశ్చర్యకరంగా నున్నది. ప్రభుత్వం తమ వనరులన్నింటిలో 76 శాతం వనరులు కేవలం అనుత్పాదకమైన రంగాలలోనే వెచ్చించడం జరుగుచున్నది. మిగిలిన కొద్ది మొత్తం మానవ వనరుల అభివృద్ధికై వెచ్చించడం ఏమాత్రం సరిపోవడం లేదు. కాబట్టి స్వతంత్ర సావవలంబన దిశలో ఆర్థిక పునరుజ్జీవనం సాధ్యపడాలంటే ఈ వనరులను పెంచక తప్పదు. రెండంకెలకు పెరిగిన ద్రవ్యోల్బణం నడుములు విరిగే మోతాదులో నున్న ఋణభారం అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకు, మానవ వనరుల నిర్మాణాలకు పెట్టుబడులు పెట్టడం అసాధ్యంచేస్తున్నవి. కాబట్టి అసలు ఆర్థిక విధానం రచనలోనే ఆమూలాగ్రమైన మార్పులు జరగాలి. లేనిదే దేశం ఒక్క అడుగు కూడా ముందుకు వేయడం దుర్లభం.

8. పర్యావరణ పరిరక్షణ

పర్యావరణ పరిరక్షణ గ్రామీణాభివృద్ధికి అత్యంత ప్రాధాన్యత సంతరించుకున్న అంశం. అడవులను నరికి వేయడం, పశుగ్రాసం దొరికే భూములను సాగులోకి తేవడం, చెరువులు, కుంటలు పూడికలతో నిండిపోవడం లాంటి చర్యలు గ్రామీణ పేదల బ్రతుకులపై తమ ప్రభావాన్ని వేస్తున్నది. వ్యవసాయం లాభసాటిగా లేకపోవడం, గ్రామీణ పేదరికం పెచ్చుపెరగడం, జనాభా పెరుగుతూ పోవడం కారణంగా అడవులపై పడి చెట్లు నరకడం తదితరంగా అటవి సంపదను దోచుకోవడం అలవాటుగా మారి మాంసం. ఉన్ని అవసరాలు పెరగడంతో పాటు కలప అవసరం కూడా అడవులను

అడవి జంతువులను తగ్గించే దిశలో కార్యక్రమాలకు దారితీస్తున్నది. వ్యవసాయ భూములను విస్తరించలేకపోవడం, అడవులపై ఆధారపడి బతకవలసి రావడం దురదృష్టకరం. చెట్లు నాటకపోవడం, అడవులు పెంచకపోవడంతో పాటు పరిశ్రమల కాలుష్యం పెరగడం, అనార్థాలకు దారితీస్తున్నది. అడవుల అటవీ సంపద తగ్గుదల వలన అందరికంటే ఎక్కువగా గిరిజన ప్రజలు అత్యధిక నష్టాలకు గురికావలసి వస్తుంది.

9. నిర్మాణం

గ్రామీణ పేదల సంఘటిత శక్తిని పెంచి బేరసారాల శక్తిని ఇనుమడించాలంటే వారిని సంఘాలలో నిర్మాణం చేయడం తక్షణ కర్తవ్యం. దేశవ్యాప్తంగా 16 కోట్లకు తగ్గకుండా నున్న వారిలో 3 శాతం మాత్రమే సంఘటితంగా నున్నట్లు తెలుస్తున్నది. వారి సంఘాల నిర్మాణాలపై ప్రభుత్వాలకు ఎలాంటి ఆశక్తిలేదు. సరికదా ఈ సంఘాలను అణచివేయడానికి అనేక సందర్భాలలో ప్రభుత్వాలు పూనుకొంటున్నట్లు స్పష్టంగా కనబడుచున్నది. రాజకీయ పార్టీలు, ముఖ్యంగా అధికార పార్టీలు ఈ దిశలో చాలా తక్కువ ఫలితాలు సాధించినవి. దానికి కారణాలు స్పష్టంగా వున్నవి. వారు ఇచ్చే నినాదాలు, అధికంగా రాజకీయ నినాదాలుగా వుండడం గ్రామీణ పేదల నిజజీవిత సమస్యలను ప్రతిబింబించకపోవడం ముఖ్య కారణం. అందుకే ఈ నినాదాలు గ్రామీణ పేదలను ఆకర్షించడం లేదు. రెండవ వైపు వీరిలో వస్తున్న నిరాశ నిస్పృహలను హింసావాదం వైపు మలచడానికి తీవ్రవాదుల కృషి జరుగుచున్నది. దీని వలన కూడా ఫలితం శూన్యంగా వున్నది. అనేక ప్రభుత్వ పథకాలు పేద ప్రజలలో ఆశలను రేకెత్తించు చున్నవి. అయితే ప్రభుత్వ కేటాయింపులు ప్రజల అవసరాలను తీర్చడానికి ఏమాత్రం సరిపోవడం లేదు. కేటాయించబడిన మొత్తాలను లబ్ధిదారులకు అందచేసే కర్తవ్యాలను నిర్వహించే అధికారులు మధ్యదళారీలు చిత్తశుద్ధితో పాటుపడడం లేదు. కేవలం లాభార్జన ఉద్దేశ్యంతో మాత్రమే నిర్వహిస్తున్నారు. పరిశీలనా పత్రాలన్నీ ఈ సత్యాన్ని చాటిచెప్పుచున్నవి. ఇంతగా వెచ్చించిన పెట్టుబడులు గ్రామీణ పేదల కొరకు ఆస్తులను సృష్టించడం లేదు. వారికి నిరంతరం ఉపాధికల్పన సౌకర్యాలను ఏర్పాటు చేయడం లేదు. తాత్కాలిక ఆపత్కాల నినాదాలతో ఈ విలువైన వనరులను వృధా చేయడం జరుగుతుంది. ఏమైనప్పటికీ జరుగుచున్నదంతా చెడ్డ అని చెప్పలేము. గణనీయమైన మోతాదులో మంచి ఫలితాలను సాధించడం జరిగింది. వివిధ నామకరణాలతో పిలువబడే గ్రామీణాభివృద్ధి పథకాలను ఏకీకృతం చేయవలసి వుంది. వివిధ నిబంధనల గందరగోళాన్ని తొలగించవలసి వున్నది. ఈ పథకాలన్నీ ఆయా ప్రాంతాల అభివృద్ధి కొరకు ప్రజల జీవిత అవసరాలుగా గుర్తించబడుతున్న కట్టడాలపై వెచ్చించవలసి వున్నది. తద్వారా ఉపాధి సౌకర్యాలను పెంపొందించవలసి వున్నది. సాంఘిక సంస్థలు, స్వచ్ఛంద సంస్థలు

ప్రథమంగా ఈ బాధ్యతలను నిర్వహించే విధంగా కృషిచేయవలసియున్నది. వెచ్చించబడే ప్రతిపైసా ఫలప్రదంగా, ఉపయుక్తంగా నుండునట్లు, లబ్ధిదారులకు చెందునట్లు ఏర్పాట్లు చేయవలసియున్నది. పథకాల గురించి వనరుల వినిమయం గురించి నిర్ణయాలు చేసే అధికారం ఢిల్లీలో కేంద్రీకరించడం ఏమాత్రం మంచిది కాదు. వికేంద్రీకరణ మాత్రమే పై ప్రాంతాలలోని ప్రజల నిర్దిష్ట అవసరాలను తీర్చే లక్ష్యంతో శాశ్వత ఉపాధి సౌకర్యాల సృష్టి కొరకు చర్యలు తీసుకోవలసియున్నది. ఆలోచనల్లో, నిర్మాణంలో నిర్దిష్ట చర్యలలో పై నుదహరించిన ముఖ్యమైన మార్పులు తేవడం ద్వారానే గ్రామీణాభివృద్ధి సాధ్యపడుతుంది.

